

Sociale Veiligheid

De Werf Zaandijk

2022- 2023



KINDCENTRUM
de werf

De basis voor persoonlijke groei!

IKC De Werf
Koperslagerstraat 2
1544 CA Zaandijk
075- 6283426

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1: Visie De Werf	4
Hoofdstuk 2 De preventiepiramide	5
Hoofdstuk 3 primaire preventie	7
3.1 algemene gedragsregels	7
3.2 Sociaal-emotioneel	7
3.2.1 Leefstijl	7
3.2.2 reflectiekaart conflicten	7
3.3 activiteiten ter bevordering van een positieve groepsvorming en burgerschapsvorming	7
3.3.1 Gouden en zilveren weken	8
3.3.2 TOP! en Atelier	8
3.3.3 overige activiteiten	8
3.4 Social shuffle	8
3.5 monitoring	9
3.5.1 Zien!	9
3.5.2 sociogram	9
3.5.3 vragenlijst sociale veiligheid in groep 6, 7 en 8	9
3.5.4 pesttest	10
3.7 contact ouders	10
Hoofdstuk 4 secundaire preventie	11
4.1 Noblame	11
4.2 Pestprotocol	11
4.3 Faalangstreductietraining	11
4.4 Sova training	11
Hoofdstuk 5 tertiaire preventie	12
5.1 Smal Ondersteunings Team (S.O.T.)	12
5.2 Breed OndersteuningsTeam (B.O.T)	12
5.3 Gedragskaarten	13
Bijlagen	14
Bijlage 1 Gedragsverwachtingen A.B.S. De Werf	15
Bijlage 2 Sociogram	20
Bijlage 3 pesttest	22
Bijlage 4 gesprekken	23
Bijlage 5: informatie groepsvorming	25
Bijlage 6 Oploskaart ruzie en reflecteren met kinderen	28
Reflecteren met kinderen bij incidenten	29
Bijlage 7: No blame aanpak	30
Bijlage 8: protocol gedragskaarten	34
Bijlage 9: Pestprotocol	38
Bijlage 10: registratieformulieren pesten	50
Bijlage 11 Sociale kalender	55

Inleiding

In dit document zal beschreven worden op welke wijze De Werf zorgt voor een sociaal veilig schoolklimaat. Dit document kent een samenhang met de documenten 'klassenmanagement' en 'zorgplan' en zal voornamelijk het sociaal-emotionele aspect beschrijven.

De drie documenten samen borgen een veilig sociaal leerklimaat waarin kinderen optimaal tot leren komen.

Alle in dit document opgenomen bijlagen zullen als losse documenten te vinden zijn in drive

Dit plan is vastgesteld voor schooljaar 2022 - 2023. Het plan wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld.

Hoofdstuk 1: Visie IKC De Werf

In dit hoofdstuk wordt de visie van IKC De Werf beschreven.

We onderscheiden ***twee belangrijke uitgangspunten*** voor IKC De Werf:

- De vrije persoonsvorming staat centraal: de kinderen krijgen de kans zich te ontplooiën tot harmonische, creatieve en kritische persoonlijkheden die zich zelfstandig en in groepsverband kunnen bewegen in de maatschappij.
- Ons uitgangspunt is dat het proces van leren, ontwikkelen en groeien zich steeds voltrekt in een samenhangend proces van hoofd, hart en handen.

Missie

De Werf levert een essentiële bijdrage aan de ontwikkeling tot sociale, respectvolle en gelukkige kinderen. Dit leidt tot zelfbewustheid en zelfredzaamheid bij onze leerlingen, zodat zij vol vertrouwen aan de samenleving kunnen deelnemen.

Visie

Op onze school hebben we een positieve, veilige en uitdagende leeromgeving, waarin leerlingen uitgedaagd worden om kennis op te doen en vaardigheden te ontwikkelen. We geven de leerlingen zicht op talenten, die zij kunnen ontdekken bij zichzelf. Hiervoor krijgen de leerlingen een aanbod aan culturele activiteiten, muzikale en beeldende vorming, koken, dans en toneel.

Het onderwijs op IKC De Werf is ingericht volgens een samenhangend proces van hoofd (kennis), hart (beleving en gevoel) en handen (vaardigheden).

Kernwaarden

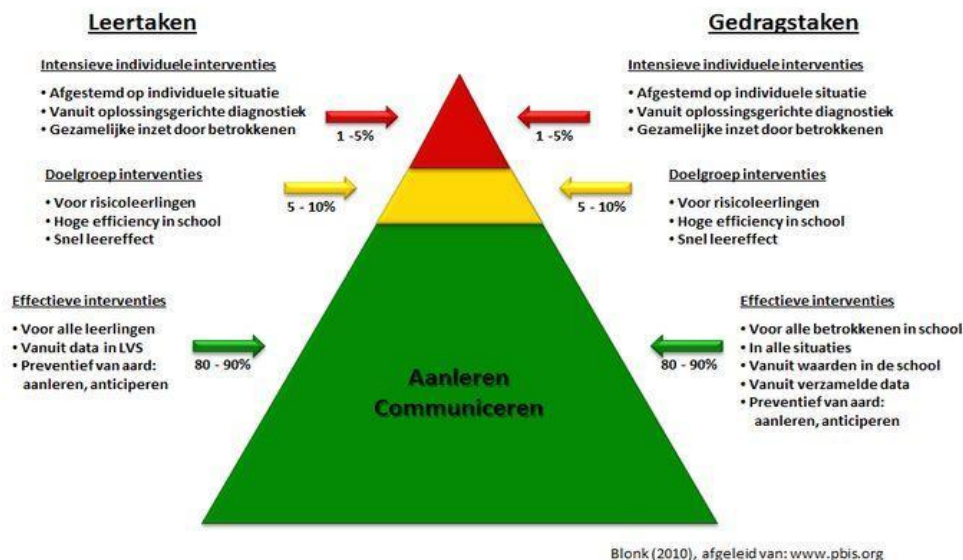
Dit zijn kenmerken waaraan we herkenbaar willen zijn.

- Autonomie, maar ook verantwoordelijk
- Zelfstandig, maar ook saamhorig
- Sociale houding: Help jezelf, Help elkaar, Hinder niemand en Doe alles zo goed mogelijk
- Individualiteit en in verbinding
- Mondig en zeker ook respectvol

Hoofdstuk 2 De preventiepiramide

De opzet van dit document volgt de volkswijsheid dat voorkomen beter is dan genezen. Er is gekozen voor een in de literatuur veel gebruikte onderverdeling in drie preventieniveaus: primaire preventie, secundaire preventie en tertiaire preventie (Overveld, 2015).

Schoolbrede aanpak om succes op leer- en gedragsgebied bij leerlingen te bevorderen



(Blonk, 2013)

Primaire preventie

Dit zijn maatregelen die genomen worden ten behoeve van de hele groep. Het betreft een algemene, universele aanpak voor alle kinderen binnen school en die individuele kinderen niet stigmatiseert. Deze aanpak zal voor 85% tot 90% van de kinderen voldoende zijn. Uit welke maatregelen deze preventie bestaat voor De Werf zal worden uitgewerkt in hoofdstuk 3.

Secundaire preventie

Voor ongeveer 7% tot 10% van de kinderen zijn de algemene maatregelen uit de primaire preventie niet voldoende. De interventies op het secundaire niveau zijn met name gericht op het aanpakken van invloedrijke risicofactoren in het kind en/of diens omgeving. De maatregelen op secundair niveau zullen worden uitgewerkt in hoofdstuk 4.

Tertiaire preventie

Ongeveer 3% tot 5% van de kinderen profiteert onvoldoende van de primaire en secundaire preventie. Zij zijn gebaat bij ondersteuning die nauw aansluit bij de ontwikkelingsbehoefte. Daar kunnen meerdere partijen bij betrokken zijn waaronder gespecialiseerde begeleiders. Welke begeleiding De Werf kan bieden voor deze kinderen wordt uitgewerkt in hoofdstuk 5.

De focus ligt daarbij op de onderwijsbehoefte van de leerlingen. Wat is er nodig om tot leren te komen? Om tot een goede ontwikkeling te komen? Daarbij is het belangrijk uit te gaan van wat er al wel goed gaat, wat een leerling al wel kan. Dit document kent dan ook een oplossingsgerichte inslag waarbij uitgegaan wordt van het principe dat we meer doen van wat goed is, dat we delen met elkaar wat heel goed gaat en we stoppen of veranderen wat niet werkt.

Zoals in hoofdstuk 1 al aangegeven ligt de visie van De Werf als fundering onder alle maatregelen. Deze visie komt tot uiting in de kernwaarden van de school:

- Autonomie en resultaatgericht
- Zelfstandig en saamhorig
- Sociale houding (Help jezelf, Help elkaar, Hinder niemand en Doe alles zo goed mogelijk)
- Individualiteit en verbinding
- Mondigheid en verantwoordelijkheid

Hoofdstuk 3 primaire preventie

In dit hoofdstuk beschrijven we welke maatregelen De Werf treft op het gebied van de primaire preventie.

3.1 algemene gedragsregels

Er is een algemene leerlijn gedrag opgesteld met de vier schoolspreuken als uitgangspunt. Per groep wordt beschreven welk gedrag van de leerlingen verwacht wordt. Deze leerlijn is opgenomen in bijlage 1

3.2 Sociaal-emotioneel

3.2.1 Leefstijl

We werken op De Werf met de methode Leefstijl, een methode voor preventieve sociale vorming bij kinderen. Indien leerlingen vastlopen is er een curatief programma beschikbaar: Rots en Water. Rots en water is een psychofysieke training en richt zich op de ontwikkeling van sociale competenties, het voorkomen en aanpakken van pesten en weerbaarheid (Rots en Water Instituut - Gadako Institute, 2018. Voor het aanbod Rots en Water hebben we een externe professional ingehuurd, die met de kinderen werkt.

3.2.2 reflectiekaart conflicten

Ondanks alle lessen en maatregelen is het natuurlijk toch mogelijk dat (kleine) conflicten en ruzies ontstaan. Immers omgaan met elkaar is een leerproces. Mocht dit gebeuren dan kan er gebruik gemaakt worden van de zgn. oploskaart ruzie of het formulier reflecteren met kinderen. Beiden zijn bedoeld om kinderen te helpen zelf op een goede manier een vervelende situatie op te lossen en nieuwe situaties te voorkomen (bijlage 6).

3.3 activiteiten ter bevordering van een positieve groepsvorming en burgerschapsvorming

Een positieve groep voorkomt veel gedragsproblemen. Leerlingen in een positieve groep hebben:

- Plezier in school
- Betere leerresultaten
- Minder ordeproblemen
- Prettige omgangsvormen
- Respect voor elkaar

Er heerst een prettig pedagogische klimaat, leerlingen helpen elkaar en voelen zich verantwoordelijk voor de eigen groep.

Groepen maken altijd een aantal fasen door. Door hierop te anticiperen is dit proces om te buigen naar een positief groepsklimaat.

Dit maakt dat De Werf veel aandacht besteed aan activiteiten die de groepsvorming positief beïnvloeden.

3.3.1 Gouden en zilveren weken

De fasen die groepen doorlopen zijn:

Forming: eerste 2 weken (kan korter)

Storming: 2 weken

Norming: tot de herfstvakantie

Performing: na de herfstvakantie

Termination: vanaf juni

Een groep die elkaar al kent doorlopen de fases sneller! (Horeweg & A., 2014) (Overveld, 2015)

Een uitgebreide uitleg in bijlage 5

Juist in de eerste weken na de zomervakantie (Gouden Weken) en na de kerstvakantie (Zilveren Weken) kan men de meeste invloed uitoefenen op de groepsvorming. Gedurende deze weken wordt er in elke klas elke dag aandacht besteed aan groepsvorming door middel van lessen, samenwerkingsopdrachten, spelletjes ed.

3.3.2 TOP! en Atelier

Dit onderwerp wordt nader uitgewerkt.

3.3.3 overige activiteiten

- derde week september: week tegen pesten
- tweede week november: week van respect
- tweede vrijdag december: paarse vrijdag
- eerste week februari: safer internetday
- 1 maart complimentendag
- 19 april dag tegen pesten

Zie ook bijlage 11 Sociale kalender.

3.4 Social shuffle

De Social shuffle is een gratis online tool voor de klassenopstelling. Dit gebeurt aan de hand van een berekening. Meerdere keren per jaar (minimaal 4 keer) krijgt iedereen een andere plek, waarbij de tool er voor zorgt dat de leerlingen in de buurt van zoveel mogelijk verschillende klasgenootjes komen te zitten. Doel hiervan is dat alle leerlingen elkaar beter gaan leren kennen. Onderzoek heeft aangetoond dat leerlingen aardiger worden voor elkaar als ze elkaar beter kennen en dat de klas leuker en socialer wordt.

Het gebruik van de shuffle is niet verplicht en wordt met verschillende frequenties uitgevoerd. Elke leerkracht beslist zelf voor zijn/haar klas of deze tool bruikbaar is.

Een alternatief kan zijn: stoeltjesdans, een gratis sociogram ontwikkeld door de afdeling Ontwikkelingspsychologie van de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Aan de hand van dit sociogram kan het programma een klassenindeling maken.

<https://stoeltjesdans.nl/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

3.5 monitoring

3.5.1 Zien!

Om de sociaal- emotionele ontwikkeling van onze leerlingen te volgen vullen de leerkrachten twee maal per jaar ZIEN! in. Een keer in september/oktober (afhankelijk van de zomervakantie) en een keer in april. De leerkracht vult de digitale vragenlijsten in en krijgt daarmee zicht op het sociaal-emotioneel functioneren van de leerling. ZIEN! biedt handvatten om het gedrag van het kind beter te begrijpen. Indien nodig kunnen leerkracht en leerling aan de slag met de concrete handelingssuggesties die het systeem biedt. Hierbij kan de leerkracht de eventuele sterke kanten van een kind benutten, want ook hierin geeft ZIEN! inzicht. Voor meer informatie kunt u de volgende website bezoeken:

<https://www.driestar-educatief.nl/advies-en-begeleiding/primair-onderwijs/parnassys/zien-primair-onderwijs>

Daarnaast vullen de kinderen van groep 6, 7 en 8 een drietal vragenlijsten in, te weten;

- leer-en leefklimaat (32 stellingen)
- sociale vaardigheden (22 stellingen)
- veiligheidsbeleving (8 stellingen)

De handleiding is te vinden op de site: <https://www.driestar-educatief.nl/medialibrary/Driestar/Advies-en-begeleiding/Documenten/Handleiding-ZIEN-Leerling-5-8-juli-2018.pdf>

De resultaten zijn terug te vinden in Parnassys en worden geanalyseerd. Wanneer nodig wordt er actie ondernomen welke eveneens in Parnassys wordt genoteerd. Het programma Zien! wordt vervangen door Kindbegrip, zodra de materialen beschikbaar zijn.

3.5.2 sociogram

Om de groepsdynamiek zichtbaar te maken wordt er twee keer per jaar een sociogram ingevuld. Dit gebeurt met ingang van schooljaar 2020/2021 in september/oktober en in januari. Hierbij krijgen de leerlingen enkele vragen voorgelegd.

Voorbeelden zijn: Met wie speel je graag? Naast wie zou je graag willen zitten in de klas? Uit het sociogram kunnen groepsrelaties worden afgelezen: Welke kinderen spelen graag met elkaar? Welke kinderen werken graag met elkaar? En welke kinderen hebben ondersteuning nodig binnen hun relatie met groepsgenoten. Zie bijlage 2 voor een nadere toelichting en bijlage 11 sociale kalender.

De uitkomst van het sociogram wordt geanalyseerd en de bevindingen en acties worden genoteerd in ParnasSys. Wanneer uit het sociogram naar voren komt dat een kind wordt buitengesloten kan dit wijzen op een pestsituatie. Dan kan de pesttest afgenomen worden (bijlage 3)

3.5.3 vragenlijst sociale veiligheid in groep 6, 7 en 8

Een van de verplichtingen voor schoolbesturen is het monitoren van de sociale veiligheid van alle leerlingen met een instrument dat een representatief en actueel beeld geeft.

Voor de groepen 1 t/m 5 is het voldoende om gebruik te maken van observatie-instrumenten of het leerlingvolgsysteem van de methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze gegevens hoeven niet met inspectie gedeeld te worden.

Voor de groepen 6, 7 en 8 is een vragenlijst ontwikkeld. Deze wordt twee keer per jaar uitgevoerd zoals beschreven in paragraaf 3.5.1. De gegevens van groep 7 en 8 worden conform de verplichting gedeeld met inspectie.

3.5.4 pesttest

Wanneer uit het sociogram blijkt dat een leerling buiten de groep valt is het belangrijk om uit te zoeken of het wellicht gepest wordt. Hiervoor kan de pesttest gebruikt worden. Deze wordt door de hele klas ingevuld. Hierdoor krijgen andere kinderen ook de mogelijkheid om pesten te melden (bijlage 3). De pesttest wordt afgenomen wanneer er een vermoeden van pesten bestaat of wanneer na het sociogram blijkt dat kinderen buitengesloten worden.

3.6 registratie

Alle informatie omtrent een leerling wordt opgeslagen in ons digitale leerlingvolgsysteem Parnassys. Hierin staan de CITO toets resultaten, gespreksverslagen met de ouders, verslagen van externe instanties, individuele handelingsplannen, ontwikkelingsperspectieven en contacten met externen. Elke ouder heeft het recht op inzage van het dossier van zijn of haar kind. Wanneer ouders gescheiden zijn mag alleen de ouder met gezag het dossier inzien. Voor meer informatie verwijzen wij naar het protocol 'informatievoorziening gescheiden ouders'. Na verzoek van ouders hiertoe heeft de school drie weken de tijd om het dossier ter inzage te geven. Werkaantekeningen horen niet tot de inhoud van het dossier.

3.7 contact ouders

Gedurende het schooljaar worden er drie gesprekken georganiseerd voor alle kinderen in de klas. Vlak na de start van het schooljaar vindt het kennismakingsgesprek plaats. Vervolgens vindt er midden en eind van het schooljaar een voortgangsgesprek en een eindgesprek plaats. Tijdens deze gesprekken worden zowel de schoolvorderingen als de sociale ontwikkeling besproken (bijlage 4). In de midden- en bovenbouw zijn de kinderen bij deze gesprekken aanwezig. Wanneer er gevoelige kwesties besproken moeten worden (zonder de aanwezigheid van het kind), wordt er een aparte afspraak gemaakt naast het reguliere ouder-kind-gesprek.

Hoofdstuk 4 secundaire preventie

In dit hoofdstuk zal beschreven worden welke maatregelen De Werf neemt voor die leerlingen waarvoor de algemene maatregelen onvoldoende zijn geweest.

4.1 No blame

Wanneer er ondanks alle maatregelen toch sprake is van pesten in de klas of op school, wordt no blame (No blame, 2016) ingezet.

Dit is een oplossingsgerichte methode om pestsituaties op te lossen. Het begint met het signaleren van een pestprobleem in de klas, door eigen observatie, melding kind/ouder, melding andere kinderen.

Vervolgens vindt er een gesprek plaats met het gepeste kind. Tijdens de hele procedure is het belangrijk positief en betrokken te zijn: niemand krijgt de schuld. Na het gesprek met het gepeste kind wordt er een steungroep geformeerd (in overleg met het gepeste kind) van 6 tot 8 kinderen met daarin in ieder geval de aanvoerder, een meeloper en kinderen die niets met de pestsituatie te maken hebben en tot een oplossing kunnen komen.

1 of 2 weken na het gesprek met de steungroep vindt er een nabespreking met het gepeste kind plaats en met de leden van de steungroep, maar dan met ieder apart. Als de situatie verbeterd is, bedank je de leden van de steungroep. Is deze nog niet voldoende verbeterd dan bespreek je met elk van de leden van de steungroep wat ze nog meer/beter kunnen doen en ga je nog even door. In dat geval vindt er weer 1 of 2 weken later een gesprek met iedereen apart plaats. De volledige handleiding staat in bijlage 7.

4.2 Pestprotocol

De school hanteert een pestprotocol. Deze is opgenomen in de bijlage 9.

Pestsituaties worden geregistreerd in de daarvoor bestemde formulieren (bijlage 10).

4.3 Faalangstreductietraining

Een keer per jaar wordt er een faalangstreductietraining gegeven aan een groepje kinderen uit groep 7 en 8. Naar aanleiding van de SSAT (Situatie Specifieke Angst Test) worden leerlingen uitgekozen om mee te doen aan de faalangstreductietraining. Deze leerlingen wordt geleerd om te leren omgaan met hun faalangst, ze leren zich te presenteren en ze worden voorbereid op het voortgezet onderwijs.

4.4 Sova training

Binnen school zijn enkele leerkrachten aanwezig die een training sociale vaardigheid kunnen geven aan enkele leerlingen die geen baat hebben bij de algemene maatregelen voor de hele groep. In een kleine setting kunnen er extra lessen gegeven worden om deze leerlingen extra handvatten te geven op het gebied van sociale vaardigheden.

Hoofdstuk 5 tertiaire preventie

In dit hoofdstuk zal beschreven worden op welke wijze De Werf die leerlingen bijstaat die onvoldoende profiteren van de primaire en secundaire preventie. Bij deze ondersteuning is altijd de Intern Begeleider betrokken en eventueel externe deskundigen. Er wordt kort beschreven welke ondersteuningsteams De Werf kent.

5.1 Smal Ondersteunings Team (S.O.T.)

Wanneer de extra ondersteuning in de groep niet toereikend is dan kan de leerkracht in overleg met de ouders besluiten om de leerling aan te melden voor het S.O.T. Het doel van een S.O.T. is om samen met de leerkracht, ouders en intern begeleider te kijken wat de leerling nodig heeft en hoe dit vormgegeven kan worden in de praktijk. Het S.O.T. is oplossingsgericht van aard en gaat uit van de kansen en mogelijkheden van de leerling, de groep en de leerkracht. De intern begeleider heeft tijdens het S.O.T. een informatieve functie. Zij kan ouders bijvoorbeeld adviseren om contact op te nemen met het jeugdteam of vragen om toestemming om de situatie te overleggen met de orthopedagoge van het samenwerkingsverband (A.B.S. De Werf, 2017).

5.2 Breed OndersteuningsTeam (B.O.T.)

Wanneer de maatregelen voortvloeiende uit een S.O.T. niet toereikend zijn om aan de specifieke ondersteuningsbehoefte van een leerling te voldoen dan volgt er een bespreking van de leerling tijdens een Breed Ondersteunings Team (B.O.T.). Het B.O.T. wordt naar behoefte georganiseerd door de intern begeleider. Ouders krijgen van te voren een document toegestuurd waarin een beschrijving van de schoolloopbaan van de leerling wordt beschreven. Tevens staat de gezamenlijke hulpvraag beschreven. Wanneer ouders akkoord zijn met de beschrijving van de hulpvraag en het delen van het document met de partners die bij het B.O.T. aanwezig zullen zijn, dan wordt het document met alle aanwezige partijen gedeeld.

Tijdens het B.O.T. kunnen de volgende disciplines aanwezig zijn:

De groepsleerkracht

De ouders

De intern begeleider

De directeur

De schoolondersteuner van het samenwerkingsverband

Op afroep de gedragsdeskundige van de school

Een medewerker van het jeugdteam

De schoolarts

De Schoolmaatschappelijk Werk

Samen wordt er gekeken naar wat de leerling nodig heeft. Dit kan zijn een aanvullend onderzoek, een observatie van externen, expertise van externen of een OnderwijsOndersteuningsArrangement (O.O.A.) (A.B.S. De Werf, 2017).

5.3 Gedragskaarten

Kinderen leren om conflicten op een goede manier op te lossen en zich respectvol te gedragen naar elkaar en naar de ouders en leerkrachten. Hiermee proberen we probleemgedrag zoveel mogelijk te voorkomen.

We maken afspraken over de regels in de klas. Kinderen moeten zich aan die regels en afspraken houden. Natuurlijk maken zij hierbij wel eens fouten. Het is een leerproces.

We kunnen en willen echter niet accepteren dat leerlingen **herhaaldelijk ernstig inbreuk maken op de regels**. Daarom hebben we een systeem met Gedragskaarten opgesteld (bijlage 8).

Bijlagen

Bijlage 1: algemene leerlijn gedrag

Bijlage 2: sociogram

Bijlage 3: pesttest

Bijlage 4: gesprekken

Bijlage 5: informatie groepsvorming

Bijlage 6: oploskaart ruzie en reflecteren met kinderen

Bijlage 7: no blame

Bijlage 8: protocol gedragskaarten

Bijlage 9: pestprotocol

Bijlage 10: registratieformulieren pesten

Bijlage 11: sociale kalender

Bijlage 1 Gedragsverwachtingen A.B.S. De Werf

Algemene regels Voor iedereen (dus voor kinderen, ouders en leerkrachten):

De onderstaande spreuken vanuit de kernwaarde: 'Sociale vorming' zijn de basis, die gelden overal. Per ruimte en per groep is uitgewerkt welke gedragsverwachtingen hier bij passen.

Doe alles zo goed mogelijk

Help jezelf

Help een ander

Hinder niemand

Buiten

Ik luister naar de pleindienst
Als de bel gaat, ga ik zo snel mogelijk naar de deur
Ik ga rustig naar binnen

Ik loop rustig in de school
Ik ben stil op de gang (onder schooltijd)
Ik ga zorgvuldig om met de spullen van een ander
Op de trap loop ik rechts
Ik houd materiaal (uit speelbakken en zo) vast in mijn handen

WC (vanaf groep 3)

Alleen tijdens het zelfstandig werken of na overleg juf/meester
Ik draai het kaartje om (1 leerling tegelijkertijd)
Ik laat het toilet schoon achter
Ik kom meteen terug
Ik meld het bij de leerkracht als het toilet niet schoon is

Computer/instructie ruimte (voor iedereen)

Ik werk hier rustig en stil aan de opdracht van de leerkracht
Als ik iets niet begrijp, vraag ik rustig of ik mijn buurman/vrouw mag storen en stel mijn vraag
Als ik het dan nog niet begrijp, ga ik rustig naar de klas om daar hulp te vragen
Als iemand mij een vraag stelt, dan geef ik rustig en zachtjes antwoord
Als ik klaar ben sluit ik de computer af, schuif de stoel aan en breng de koptelefoon netjes terug.
Als ik zie dat iemand zich niet houdt aan een afspraak/ regel help ik hem/haar vriendelijk de regel/afpraak herinneren.

Groep 1 leerlingen;
De algemene regels +

Regel:	Instructie:
Ik zit op mijn stoel	Ik heb mijn voeten op de grond en mijn handen bij mijzelf. Ik blijf op mijn stoel zitten tot we klaar zijn of als de juf/meester zegt dat ik op mag staan.
Ik ben vriendelijk voor een ander	We spelen samen en spelen lief. We praten vriendelijk tegen en met elkaar. We zorgen ervoor dat iedereen het leuk heeft.
Juf/meester is bezig, ik los mijn probleem zelf op	Als de juf/meester de clown op rood zet is zij/hij aan het werk met een kind of een groepje kinderen. Als ik een probleem heb kan ik de juf/meester niet storen, maar moet ik het zelf proberen op te lossen. Dit kan ik doen door: - zelf een oplossing te bedenken, - door even iets anders te gaan doen totdat de juf/meester weer tijd heeft - door hulp te vragen aan iemand anders (groep 2 leerling). Ik mag de juf/meester wel altijd storen in de volgende gevallen: in de broek geplast, in geval van wondjes (bloed) of als ik me niet lekker voel (ziek).
Ik steek mijn vinger op als ik iets wil vragen of vertellen	Als ik in de kring iets wil vertellen of vragen steek ik mijn vinger op en wacht ik tot ik van de juf/meester de beurt krijg om iets te vertellen. Als ik wacht tot ik aan de beurt ben, ben ik stil.

Groep 2 leerlingen;
Alle voorgaande regels +

Regel:	Instructie:
Ik luister als de ander praat	In de kring, maar ook tijdens het spelen en werken luister ik naar de ander als die iets vertelt. Dit doe ik door de ander aan te kijken/ naar de ander te kijken en ik ben stil. Ik luister goed, zodat ik ook goed gehoord heb wat de ander verteld heeft.
Ik maak mijn werk(je) af	Als ik een werkje krijg of kies werk ik aan deze taak en maak ik dat eerst helemaal af voordat ik iets anders kan gaan doen.
Als ik klaar ben, ruim ik al mijn spullen op	Voordat ik iets anders ga doen/ kiezen, zorg ik dat al de spulletjes die ik gebruikt heb opgeruimd en/of schoongemaakt zijn. Als ik niet weet waar iets hoort vraag ik het aan de juf of aan een klasgenootje.

Groep 3 leerlingen;
Alle voorgaande regels +

Regel:	Instructie:
Ik let op	Tijdens een uitleg let ik goed op. Dit laat ik zien doordat ik kijk naar het bord en luister naar de juf/ meester. Tijdens een uitleg is het belangrijk dat ik stil ben, want dan kan ik goed horen wat er gezegd wordt en snap ik beter wat ik moet doen, juf/meester hoeft niet te herhalen wat zij/hij eerder zei en andere kinderen hebben er dan ook geen hinder van.
Ik steek mijn vinger op als ik iets wil vragen of vertellen (GIP model)	Deze regel heb ik in groep 1 al geleerd, maar in groep 3 is het toch weer even wennen. Als ik tijdens de uitleg iets wil vragen of vertellen laat ik dit zien door mijn vinger op te steken. Ik wacht stil tot ik van de juf/ meester de beurt krijg om iets te vertellen.
Ik ben bezig met mijn taak	Deze regel heb ik al een beetje geleerd in groep 2 (Ik maak mijn werkje af), maar het is in groep 3 toch weer een beetje anders. Als de juf/ meester heeft gezegd dat we mogen beginnen met werken, ben ik bezig met mijn eigen werk en ik maak het af voordat ik iets anders ga doen. Als ik klaar ben pak ik mijn blauwe map of klikklakboekje en ga hiermee verder
Ik ben stil	Als tijdens het werken de thermometer op 0 staat, betekent dit dat ik alleen (individueel) en stil aan het werk ben. De juf/meester is bezig met een groepje/kind en loopt af en toe een rondje. Als ik een vraag heb gebruik ik mijn vraagkaartje
Ik gebruik mijn GIP blokje als ik een vraag heb voor de juf/meester	Als de thermometer op 0 staat en ik heb een vraag zet ik het vraagteken op mijn blokje boven. Het blokje staat op de hoek van mijn tafel. Zo kan de juf/meester tijdens een rondje zien dat ik een vraag heb. Tijdens het wachten op de juf/ meester doe ik iets wat ik wel snap of ga werken uit mijn blauwe map/ klikklakboekje.
Ik gebruik mijn GIP blokje als ik een vraag heb voor de juf/meester (2)	Als de thermometer op 1 staat vraag ik eerst hulp in mijn eigen groepje. Als de kinderen uit mijn groepje mij niet kunnen helpen, zet ik het vraagteken op mijn blokje boven.
Ik vraag zachtjes hulp in mijn eigen groepje	Als de thermometer op 1 staat mag ik hulp vragen aan de kinderen in mijn eigen groepje. De juf/meester is bezig met een groepje/ kind en de andere kinderen zijn aan het werken, dus ik moet zachtjes praten als ik hulp vraag (of geef).

Groep 4 leerlingen;
Alle voorgaande regels +

Regel:	Instructie:
Ik zorg dat iedereen kan werken	Als de juf/ meester heeft gezegd dat we mogen beginnen met werken, ben ik bezig met mijn werk. Je kan zien dat ik ervoor zorg dat iedereen kan werken omdat ik (evt.) zachtjes spulletjes uit mijn laatje haal of erin opruim. Als ik moet lopen kies ik een korte route, let ik erop dat ik nergens tegenaan stoot en ik ben stil. Als de thermometer op 1 staat, zorg ik ervoor dat ik zachtjes praat als ik hulp vraag of geef.
Ik help een ander op een aardige manier	Als ik zie dat iemand zich niet goed aan een regel/ afspraak houdt help ik de ander met een gebaar (thermometer op 0) of ik herhaal zachtjes en op een vriendelijke toon de regel/ afspraak (thermometer op 1 of hoger).

Groep 5 & 6 leerlingen;
Alle voorgaande regels +

Regel:	Instructie:
Ik praat alleen als dat nodig is	Als de thermometer op 1 of hoger staat, praat ik alleen als ik een vraag stel, overleg in mijn groepje of als de juf/ meester heeft gezegd dat we mogen praten (kletsen) en anders ben ik bezig met mijn taak.
Ik werk samen * Ik doe actief mee * We gaan gelijk-op * We zijn het eens over het antwoord	Bij een samenwerkingsopdracht zorg ik ervoor dat ik ook echt samenwerk. Je kunt zien dat ik goed samenwerk als ik kijk en luister naar de kinderen van mijn groepje en zelf ook actief meedoe. Ik werk gelijk-op met de rest (niet vooruit of achterblijven) en we zijn het eens over het antwoord (geen antwoord is ook een antwoord).

Groep 7 leerlingen;
Alle voorgaande regels +

Regel:	Instructie:
Ik laat een ander uitpraten	Als een ander praat luister ik. Als ik ook iets wil vertellen of zeggen laat ik dat zien met mijn houding of een gebaar, maar laat de ander eerst uitpraten. We praten om de beurt en met een rustige stem.
Ik zeg wat ik wil op een aardige manier	Als ik mijn mening geef over iets zeg ik dit op een rustige/ aardige manier. Ik begrijp het dat een ander er anders over kan denken en dat vind ik niet erg. Ook als ik mijn mening verdedig blijf ik op een rustige manier praten zonder ongeduldig te worden of boos te worden.
Ik hou mijn handen bij mijzelf/ mijn eigen lichaam	In de gang of in de klas hou ik mijn handen bij mijzelf. Dit doe ik zodat er geen ongelukken gebeuren (bijv. iets van iemands tafel af slaan) of ruzies ontstaan (per ongeluk iemand aanstoten/ slaan).

Groep 8 leerlingen;
Alle voorgaande regels +

Regel:	Instructie:
Ik onderneem de juiste stappen als ik iets niet begrijp/ weet	Ik vraag het eerst rustig in mijn groepje (thermometer op 1) Als ze het in mijn groepje niet weten vraag ik het aan iemand anders in de klas (ik loop er rustig heen) Als niemand mij kan helpen leg ik mijn vragenkaartje neer en ga verder met iets wat ik wel kan/ begrijp.
Ik let extra goed op bij dingen die ik nog lastig vind	Ik weet van mezelf waar ik goed en minder goed in ben. Als de meester iets uitlegt wat minder goed gaat bij mij let ik dus extra op, zodat het beter gaat/ wordt.
Ik neem verantwoordelijkheid voor mijn eigen leren (tijdens het zelfstandig werken)	Je kunt zien dat ik verantwoordelijkheid neem voor mijn eigen leren doordat ik taakgericht aan het werk ben, ervoor zorg dat anderen goed kunnen werken (want dan kan ik zelf ook goed werken), ik zelf opzoek ga naar een oplossing als ik een probleem tegenkom en ik een ander op een goede en aardige manier help als dat nodig is.

Gym

Regel:	Instructie:
In de kleedkamer praat ik rustig	In de kleedkamer hoef ik niet stil te zijn (dat mag wel). Als ik praat doe ik dit rustig. Ik zorg er tegelijkertijd voor dat ik mij snel omkleed.
Ik ga zorgvuldig om met de spullen van een ander	Ik laat de spullen van een ander liggen waar ze liggen, maar als ik zie dat er iets op de grond ligt raap ik het op en leg het op een goede (betere) plaats waar de ander het snel terugvindt.
In de les doe ik altijd mijn best	Je kunt zien dat ik mijn best doe doordat ik actief meedoe met de activiteit en het probeer uit te voeren zoals de juf/meester het heeft uitgelegd/ voorgedaan.

BEVO

Regel:	Instructie:
Ik let op als de juf uitlegt	Als de juf uitlegt let ik goed op zodat ik goed weet wat ik moet doen. Je ziet dat ik goed oplet doordat ik kijk naar de juf en ik ben stil.
Ik sta rechtop bij de instructietafel	Als ik rustig en rechtop bij de instructietafel sta tijdens de uitleg kan iedereen goed zien wat de juf (voor)doet.
Tijdens het werken praat ik rustig met de kinderen aan mijn tafel	Ik mag best praten tijdens het werken, maar ik zorg ervoor dat iedereen lekker door kan werken. Daarom praat ik rustig en alleen met de kinderen aan mijn tafel.
Ik ga zorgvuldig met de materialen om	Je kunt zien dat ik zorgvuldig met de materialen omga doordat ik spullen niet laat slingeren, maar ze opruim als ik er klaar mee ben. Als ik iets op de grond zie liggen, raap ik het op en leg het op de plek waar het hoort.
Ik help een ander	Als ik zie dat iemand zich niet houdt aan een afspraak/ regel help ik hem/haar vriendelijk de regel/afpraak herinneren.
Ik ruim snel en netjes op	Als we moeten opruimen doe ik actief mee. Ik kijk welke klus ik kan/mag doen (vegen, krukken opruimen, etc.) en doe deze klus vlot, maar ook rustig zodat iedereen goed

	kan opruimen. De spullen die ik gebruikt heb ruim ik op waar ze horen (vaste plek of op aanwijzing van de juf).
--	---

Bijlage 2 Sociogram

Aandachtspunten

Het sociogram komt niet in plaats van observeren. Het is belangrijk dat je als leerkracht goed blijft observeren in de klas, omdat jij degene bent die direct kan inspelen op relaties.

Door de negatieve vragen in een sociogram wordt de leerling gestuurd in negatieve keuze. De leerling moet iemand invullen met wie hij liever niet samenwerkt/speelt. Het kan zijn dat de leerling iemand invult terwijl hij eigenlijk deze persoon niet negatief zou beoordelen, maar nu moet hij iemand negatief kiezen.

Wij hebben op school er voor gekozen om kinderen niet te verplichten negatief te kiezen. Als ze niemand negatief willen kiezen zetten ze een streepje bij die vraag of schrijven 'niemand'. Het moet wel duidelijk zijn dat ze deze vraag hebben beantwoord.

Het sociogram moet bij de hele groep afgenomen worden om een betrouwbaar beeld te krijgen. Wanneer de helft van de groep het maar invult, is het beeld niet compleet.

Jongere kinderen kiezen vaak alleen leerlingen die ze kunnen zien of die op dat moment aanwezig zijn in de groep. Daarom is het voor jongere kinderen (groep 1-4) van belang een fotolijst neer te leggen of digitaal toe te voegen, zodat de leerlingen de medeleerlingen op foto's kunnen aanwijzen.

Kinderen kunnen met elkaar na gaan praten over hetgeen ze ingevuld hebben. Het nadeel is dat kinderen zich verplicht voelen om te zeggen wie ze gekozen hebben, terwijl ze dit eigenlijk niet willen zeggen. Jij, als leerkracht, maakt uiteindelijk uit hoe hier mee om wordt gegaan. Vertel dat niemand zijn keus hoeft te vertellen. Het gaat erom dat jij iets met de resultaten kunt én dat de leerlingen zich ervan bewust worden dat zij zelf een bijdrage (kunnen) leveren aan fijne relaties onderling.

Naam:

Bij elke vraag mag je maximaal 3 namen van kinderen uit deze klas invullen. Niet meer, minder mag wel.

Met wie speel je **wel** graag?

Met wie speel je **niet** graag?

Met wie werk je **wel** graag?

Met wie werk je **niet** graag?

Naam:

Bij elke vraag mag je maximaal 3 namen van kinderen uit deze klas invullen. Niet meer, minder mag wel.

Met wie speel je **wel** graag?

Met wie speel je **niet** graag?

Met wie werk je **wel** graag?

Met wie werk je **niet** graag?

Bijlage 3 pesttest

Uitleg

Jouw school wil graag dat jij en je klasgenoten met plezier naar school gaan. Misschien ga je al met plezier naar school. Het kan ook zijn dat je niet met plezier naar school gaat omdat je gepest wordt. Om iets tegen pesten te kunnen doen, moet de school natuurlijk wel weten of er gepest wordt. Jij kunt daarbij helpen door deze test in te vullen.

Datum:

Naam:

Groep: 7 (basisschool)

Hoe vaak word je gepest? Kruis alsjeblieft 1 antwoord aan.

- 0..Ik word nooit gepest.
- 0..Ik word ongeveer 1x per jaar gepest.
- 0..Ik word ongeveer 1x per maand gepest.
- 0..Ik word ongeveer 1x per week gepest.
- 0..Ik word ongeveer 1 x per dag gepest.
- 0..Ik word meerdere keren per dag gepest.

Waar word je gepest? Je mag meer antwoorden invullen.

- 0..Ik word nergens gepest.
- 0..Ik word in het klaslokaal gepest als de leerkracht erbij is.
- 0..Ik word in de klas gepest als de leerkracht even weg is.
- 0..Ik word op de gang gepest.
- 0..Ik word in de pauze gepest (binnen bij het eten en drinken).
- 0..Ik word in de pauze buiten gepest. (0..kleine pauze 0..grote pauze)
- 0..Ik word gepest voor schooltijd op het plein.
- 0..Ik word gepest van huis naar school toe / van school naar huis toe.
- 0..Ik word gepest via internet.

Door wie word je gepest? En wat doet of doen de pester(s)

Wie helpt jou wel eens tegen het pesten?

Welke kinderen worden volgens jou elke dag gepest?

Door wie worden ze gepest?

Bedankt dat je de school wilt helpen.

copyright Posicom vanaf 1996. Meer info: www.posicom.nl

Bijlage 4 gesprekken

Soort gesprek	Aanwezig	Doel gesprek	Wanneer?
Kennismakingsgesprek	Ouders, leerkracht en vanaf groep 5 ook de leerling	Kennismaken	Eerste maand nieuwe schooljaar
Voortgangsgesprek 1	Ouders, leerkracht, en vanaf groep 5 ook de leerling	Bespreken van: Voortgang CITO LOVS Vanaf groep 5 de NSCCT	Februari na de CITO LOVS toetsen.
Eindgesprek	Ouders, leerkracht en vanaf groep 5 ook de leerling	Bespreken voortgang en afsluiten schooljaar	Juli, na de CITO LOVS toetsen.

Wie	Taken en verantwoordelijkheden
Leerkracht	Nodigt ouders uit voor gesprek. Draagt zorg voor het uitdelen van de voorbereidingsformulieren aan de leerlingen (vanaf groep 5). Bereid het gesprek voor aan de hand van de voorbereidingsformulieren. Verwerkt het besprokene in het voorbereidingsformulier Documenteert het voorbereidingsformulier in Parnassys. Zorgt voor registratie van het gesprek in Parnassys.
Intern begeleider	Faciliteert de oudergesprekken door te zorgen voor de gespreksformulieren en past deze zonedig aan.

Het kan zijn dat er behoefte is aan een gesprek buiten de reguliere gesprekscyclus om tussen de ouders en de groepsleerkracht. Zowel de ouders als de leerkracht kunnen een afspraak met elkaar maken waarbij er samen besproken wordt wat de extra ondersteuningsbehoefte is van de leerling, welk doel er gewenst is en wat er in de groep ingezet kan worden om dit doel te behalen.

In beide gevallen brengt de leerkracht de leerling in tijdens het bouwoverleg voor collegiale consultatie. De leerkracht brengt de ouders op de hoogte van wat er is besproken tijdens de bouwvergadering en welke aanvullende acties er mogelijk kunnen worden ingezet in de groep.

Afhankelijk van de hulpvraag voert de groepsleerkracht een oplossingsgericht kindgesprek om te kijken wat de visie van de leerling is op de situatie en welke oplossingen het kind zelf ziet.

De leerkracht voert de afgesproken acties in de groep uit en maakt, indien nodig, een afspraak met de ouders om te kijken of het gestelde doel is behaald.

Wie	Taken en verantwoordelijkheden
Leerkracht	Informeert ouders over de ondersteuningsbehoefte van hun kind Maakt een afspraak met de ouders. Brengt de leerling in tijdens de bouwvergadering. Noteert wat er vanuit de bouwvergadering ingezet gaat worden in de groep in Parnassys. Informeert ouders hierover. Maakt een gespreksverslag in Parnassys. Informeert de intern begeleider over de ondersteuningsbehoefte van de leerling. Voert, indien nodig, een kindgesprek. Evalueert de acties met ouders en eventueel met de leerling.
Intern begeleider	Ondersteunt de leerkracht met advies. Faciliteert de leerkracht bij het voeren van een kindgesprek.

Bijlage 5: informatie groepsvorming

Werken aan positieve groepsvorming

In een positieve groep:

Plezier in school

Betere leerresultaten

Minder ordeproblemen

Prettig pedagogisch klimaat

Prettige omgangsvormen

Leerlingen helpen elkaar

Respect voor elkaar

Groepsleden voelen zich verantwoordelijk voor de eigen groep

Groepsvorming, theorie 5 fasen

Deze fasen bepalen hoe de groep zich zal gaan gedragen. Door goed te anticiperen kun je het groepsklimaat positief beïnvloeden.

Forming: eerste 2 weken (kan korter)

Oriëntatie en ontmoeting

Opnieuw kennis maken. De groep tast elkaar en de leerkracht af. Wat kan wel en niet in deze groep? Wanneer hoor je erbij?

Kenmerken:

Testen

Bondjes sluiten

Grenzen oprekken

De groep is vaak nog rustig. Zonder goede begeleiding krijgen de verbaal sterkste de leiding.

Taken leerkracht

De leerkracht zorgt vooral voor veiligheid en gezellige momenten

Kennismakingsspelen

Onbekend maakt onbemind. Zorg dat kinderen meer van jou en elkaar te weten komen

Samen het lokaal inrichten (muur voor de kinderen?)

De lessen beginnen met wat je van de leerlingen verwacht (werk en gedag)

Zelf een voorbeeld zijn van het gedrag dat je verwacht

Kinderen ontvangen met een hand bij de deur

Alle leerlingen complimenten geven

Benadrukken wat al goed gaat

Houd je aan je eigen afspraken

Storming: 2 weken

Conflictfase, ontstaan van machtsverhoudingen

Het recht van de sterkste

Er wordt strijd gevoerd om de macht (pikorde). Kinderen gaan hun positie verwerven.

Kenmerken:

Rollen ontstaan (leiders, meelopers, de clown, stille muis enz.)

Probleemgedrag kan ontstaan

Ruzie kan ontstaan

Kinderen willen erbij horen

De klas wordt een groep /of ontwikkeling van subgroepjes en buitenstaanders

Taken leerkracht

Vaardigheden en een houding bijbrengen voor doeltreffend groepswork

Deze fase is sfeerbepalend voor de groep!

Regels en afspraken opstellen, ophangen, oefenen en handhaven

Samenwerkingsopdrachten geven en nabespreken.

Groepsgevoel en groepsverantwoordelijkheid stimuleren

(o.a. takenbord)

Groepsvergadering: wat gaat goed, moeten er dingen anders

Tijd nemen om conflicten samen op te lossen. Laat merken dat conflicten erbij

horen maar dat de manier van oplossen belangrijk is.

Maak problemen bespreekbaar

Doe groepsvormende spelletjes (ook als de dag niet lekker loopt!) Benoem wel dat je het jammer vindt dat het daarvoor niet lekker liep

Norming: tot de herfstvakantie

De sterkste bepalen hoe er in de groep met elkaar om wordt gegaan (de ongeschreven regels). **De groepsnormen worden duidelijk.**

Zorg dat over de volgende (school)normen afspraken worden gemaakt:

Iedereen voelt zich veilig in de groep

We respecteren elkaar

We communiceren positief met elkaar

We werken samen en helpen elkaar

Taken leerkracht

Zorgen dat er positieve groepsnormen ontstaan

Bespreek expliciet wat een “goede leider” is en wat een goede leider doet.

Bij gesprek over normen kinderen aan het woord laten die vrijwel zeker een positieve norm benoemen.

Leiders een positieve rol geven

Groep bewust maken van hun gezamenlijke kracht tegen ongewenst gedrag

Steeds verwijzen naar de regels en afspraken

Regels handhaven, consequent zijn

Sancties opleggen

Performing: na de herfstvakantie

Groepsnormen zijn vanaf nu niet meer te veranderen

Tijd om te gaan performen. De introductiefase is voorbij.

Wees voorbereid op een tijdelijke achter

Taken leerkracht

Positieve doelen stellen en bijstellen

Tijd maken voor groepsspelletjes (energizers)

Werk met wisselende groepjes/tweetallen

De dag positief afsluiten

Regelmatig bespreken of iedereen zich nog goed voelt in de groep, wat kan beter/anders?

Kinderen groeten bij het naar huis gaan

In hogere groepen kinderen leren zelf hun conflicten op te lossen. Eventueel met behulp van de leerkracht.

Termination: vanaf juni

Het einde van het jaar komt in zicht. Normen kunnen vervagen. Deze fase komt vooral duidelijk voor in groep 8

Taken leerkracht

Bewaak de regels

Terugkijken op het schooljaar, successen benoemen

Het jaar positief afsluiten

Een groep die elkaar al kent doorlopen de fases sneller!

De Gouden en Zilveren weken

De periode tussen zomervakantie en herfstvakantie worden ook wel de gouden weken genoemd. De eerste twee weken na de kerstvakantie worden de zilveren weken genoemd. In deze weken is het heel belangrijk om **dagelijks** aan de positieve groepsvorming te werken.

Deze weken zullen o.a. worden voorbereid tijdens vergaderingen. Iedereen wordt voorzien van materialen.

Lessen, groepsvormende activiteiten en spelletjes zijn te vinden in:

Set materialen in drive: map 9 Sociale Vaardigheden

Het informatiemapje

Op pinterest

Op internet

In de methode Rots en Water (drive → map rots en water → oefeningen)

In de methode Leefstijl (de mappen liggen nog wel op school, waarschijnlijk ook wel in elke klas)

Oploskaart

Om de beurt

Wat dacht je?

Wat voelde je?

Wat deed je?



Samen

Is er iemand gekwetst?

Ja, hoe kun je het goedmaken?

Nee, wat kun je volgende keer beter doen?



Geef elkaar een hand en kom terug in de klas

Reflecteren met kinderen bij incidenten

Naam:

Datum

Wat is er gebeurd?

Wat deed de ander?

Wat deed ik?

Wat was het gevolg van mijn gedrag?

Wat had ik anders kunnen doen?

Als dit weer gebeurt dan (wat doe ik dan?)

Bron: instrumenten voor begeleiden in passend onderwijs. Peter de Vries & Peter de Vries, isbn 9789491269127, Perspectief Uitgevers, 2016

Bijlage 7: No blame aanpak

No blame is een oplossingsgerichte methode om pestsituaties op te lossen. Dit document is een korte summiere handleiding met gespreksformulieren.

Uitgebreidere informatie is beschikbaar bij IB of gedragsspecialist.

Het begint met het signaleren van een pestprobleem in de klas, door eigen observatie, melding kind/ouder, melding andere kinderen.

Vervolgens vindt er een gesprek plaats met het gepeste kind. Dit gesprek kun je doen aan de hand van gespreksformulier 1.

Vooraf zorg je dat je antwoord hebt op de volgende vragen:

Wat weet je van deze leerling?

Wat valt op de laatste tijd, is er iets veranderd?

Welke positieve eigenschappen heeft deze leerling?

Wil ik ouders inlichten of niet?

Tijdens de hele procedure is het belangrijk positief en betrokken te zijn: niemand krijgt de schuld. Het is vervelend voor de klas en voor het kind zelf dat er gepest wordt.

Het is ook niet belangrijk wat er precies allemaal gebeurd is. Feit is dat een kind zich niet fijn voelt op school/in de klas en dat dit opgelost moet worden. Ook en misschien wel vooral tijdens het gesprek met de steungroep is dit van belang. Ze zitten er niet om de schuld te krijgen, maar om onderdeel te zijn van een oplossing.

Na het gesprek met het gepeste kind wordt er een steungroep geformeerd (in overleg met het gepeste kind) van 6 tot 8 kinderen met daarin:

- aanvoerder

- meeloper

- kinderen die niets met de pestsituatie te maken hebben en tot een oplossing kunnen komen.

50% aanvoerder + meelopers en 50% andere kinderen.

De kinderen voor de steungroep worden persoonlijk uitgenodigd, zonder daarbij de reden te vermelden.

1 a 2 weken na het gesprek met de steungroep vindt er een nabespreking met het gepeste kind plaats en met de leden van de steungroep, maar dan met ieder apart.

Als de situatie verbeterd is, bedank je de leden van de steungroep. Is deze nog niet voldoende verbeterd dan bespreek je met elk van de leden van de steungroep wat ze nog meer/beter kunnen doen en ga je nog even door. In dat geval vindt er weer 1 of 2 weken later een gesprek met iedereen apart plaats.

Gespreksformulier 1: gesprek met het gepeste kind

Fase van gesprek	Voorbeeldvragen
Introductiegesprek vertrouwen opbouwen, doel gesprek duidelijk maken	<i>Fijn dat je in gesprek wilt Ik zie in de klas dat (je vaker alleen speelt/vaker ziek bent/niet meer voetbalt oid.) klopt dat?</i>
Beeld krijgen wat er speelt bij leerling	<i>Ga je graag naar school? Voel je je op je gemak hier op school? Ik heb de indruk dat dit de laatste tijd anders is, klopt dat?</i>
Vragen naar wens om verandering	<i>Stel dat het weer kan worden als vroeger, wil je dat? Wil je graag dat jouw situatie verandert/verbetert? Het is vaker gelukt om kinderen te helpen, wil je dat ik dit ook voor jou doe?</i>
Uitleg over de aanpak	<i>Ik ga met enkele kinderen uit je klas praten en met hen ga ik overleggen hoe we jouw situatie en die van de klas kunnen verbeteren. Dit wordt een steungroep met daarin kinderen die je leuk vindt, maar ook kinderen die niet aardig tegen je deden. Zij krijgen geen straf, niemand komt in de problemen. Jij hoeft niet te doen, ik voer het gesprek en ik regel dat de groep bij elkaar komt.</i>
Leden van de steungroep kiezen (uit de klas)	<i>Wie vind jij aardig? Wie zou jou goed kunnen helpen om je beter te voelen? Wie is je vriendin? Wie heeft jou al eens geholpen of zou je kunnen helpen?</i> <i>Wie doet er niet aardig tegen je? Wie doet naar (hoofdacteur)? Wie is daar nog meer bij betrokken (meeloper)?</i> <i>Eventueel een tekening of brief laten maken waarin het gevoel van het kind duidelijk wordt</i>
Afspraak maken voor nabespreking over 8 tot 14 dagen	<i>Duidelijk maken dat het kind altijd bij je terecht kan (ook tussendoor)</i>

Gespreksformulier 2: gesprek met steungroep

Fase van het gesprek	Voorbeeldvragen
Inleiding, doel vertellen	<i>Fijn dat jullie hier zijn. De reden is dat ik jullie hulp nodig heb. Met gaat het niet zo goed in de klas, vindt het niet leuk op school en daar heb ik jullie hulp bij nodig</i>
Uitleg probleem	Belangrijk: geen feiten noemen, geen details. Het woord 'pesten' niet gebruiken <i>Vertellen dat ... zich niet fijn voelt/durft niet meer naar school/durft niet te vragen mee te spelen/is bang... Ik vind het belangrijk dat iedereen zich fijn voelt op school en daarom zijn jullie uitgenodigd om jullie te vragen wat wij met z'n allen kunnen doen</i>
Deel de verantwoordelijkheid	<i>Ga niet op verwijten in, maak duidelijk dat het niet de bedoeling is dat iemand de schuld krijgt. Leg uit waarom zij bij deze groep zitten: kent het kind goed/heeft vaak goede ideeën/ is betrokken</i>
Ideeën verzamelen	<i>Hebben jullie een idee wat ieder van jullie zou kunnen doen? Wat zouden jullie leuk vinden als je in deze situatie zou zitten? Het is belangrijk dat elk kind een idee gaat uitvoeren en dit ook uitspreekt: 'ik ga naast .. in de bus zitten naar gym' 'ik zeg elke morgen gedag' 'ik vraag of ... mee komt spelen' Laat de ideeën uit de kinderen komen.</i>
Bedanken	<i>Bedanken voor hun inzet tijdens het gesprek. Vertrouwen uitspreken. Aangeven dat het voor de hele klas fijn is als iedereen zich prettig voelt.</i>
Nabespreking afspreken	<i>Over 1 a 2 weken wil ik nog een keer met jullie in gesprek om te horen hoe het gaat. Dat doe ik dan met iedereen apart.</i>

Nabespreking gepest kind

Voorbeeldvragen

Hoe ging het de afgelopen 1 / 2 weken?

Hoe voel je je nu?

Wat is er verbeterd?

Wat heb je verder nog nodig, wat wil je graag anders?

Is er nog iets dat ik voor je kan doen?

Als de situatie is verbeterd is het voor nu klaar. Geef aan dat het kind altijd bij je terecht kan. Vraag het om het aan te geven als de situatie verslechterd.

Nabespreking steungroepleden (apart) 5 à 10 minuten

Voorbeeldvragen

Wat was jouw idee?

Is het gelukt om dit uit te voeren?

Als het niet was gelukt, heb je toen iets anders gedaan?

Hoe denk jij dat de situatie nu is?

Vertel ook hoe de situatie nu is.

Als de situatie verbeterd is, bedank je de leerling.

Als de situatie niet/onvoldoende verbeterd is volgt er nog een groepsbespreking.

Bijlage 8: protocol gedragskaarten

Leefstijl

We werken op school met het programma Leefstijl waarbij we aandacht besteden aan sociale vaardigheden. Kinderen leren om conflicten op een goede manier op te lossen en zich respectvol te gedragen naar elkaar en naar de ouders en leerkrachten. Hiermee proberen we probleemgedrag zoveel mogelijk te voorkomen.

Aan het begin van elk schooljaar bespreken we de schoolregels met de kinderen. We maken ook afspraken over de regels in de klas. Kinderen moeten zich aan die regels en afspraken houden. Natuurlijk maken zij hierbij wel eens fouten. Het is een leerproces.

We kunnen en willen echter niet accepteren dat leerlingen **herhaaldelijk ernstig inbreuk maken op de regels**. Daarom hebben we een systeem met Gedragskaarten opgesteld.

Het systeem van de gedragskaarten

In grote lijnen wordt bij het kaartensysteem onderstaande werkwijze gehanteerd: Bij onacceptabel gedrag van een leerling, krijgt de leerling eerst een officiële waarschuwing door middel van een **witte kaart**. De leerling wordt bij deze kaart een dagdeel niet toegelaten tot de eigen groep (interne schorsing).

Als deze leerling opnieuw zich zeer ernstig misdraagt, volgen achtereenvolgens een **gele kaart**, en daarna een **oranje kaart**. De leerling wordt bij deze kaarten een of meerdere dagen niet toegelaten tot de eigen groep (interne schorsing). Na het geven van een oranje kaart, volgt een **rode kaart**. De leerling wordt voor een of meerdere dagen van school geschorst (externe schorsing als ordemaatregel). De leerling mag die dag(en) niet in de school komen en ook niet in/op het schoolplein.

Na de eerste rode kaart begint de **kaartencyclus opnieuw**, maar dan een verkorte versie.

Te beginnen bij de oranje kaart en daarna voor de tweede keer een rode kaart. Als er voor de **tweede keer een rode kaart** uitgedeeld moet worden, neemt de directie contact op met de leerplicht om te kijken welke maatregelen passend zijn. In het ernstigste geval wordt er een traject tot verwijdering in gang gezet en moet er naar een andere school voor de leerling gezocht worden.

In de meeste gevallen wordt in goed overleg tussen de groepsleerkracht en de directie/IB besloten of er een kaart wordt uitgedeeld. Mocht er geen overeenstemming zijn dan ligt de uiteindelijke beslissing of er al dan niet een kaart wordt uitgedeeld bij de directie.

In alle gevallen wordt er contact opgenomen met de ouders. Ouders en school hebben samen de verantwoordelijkheid om te zorgen voor een veilig schoolklimaat waar alle kinderen zorgeloos kunnen leren.

De witte en de gele kaart moeten ondertekend worden door een van de ouders, de leerling, de leerkracht en een lid van het managementteam (MT) of de

directie. De oranje en de rode kaart moeten ondertekend worden door een van de ouders, de leerling, de leerkracht en de directie.

De officiële waarschuwing vervalt aan het einde van het schooljaar. De gele, oranje en rode kaart blijven gedurende de hele schoolloopbaan bestaan. Alle gedragskaarten worden in het papieren leerling-dossier opgenomen.

Alle kaarten bestaan uit twee delen: een deel voor de leerkracht en een deel voor de leerling.

Op het leerkrachtendeel beschrijft de leerkracht heel kort de kern van het grensoverschrijdend gedrag.

Op het leerlingendeel geeft de leerling een beschrijving van de situatie. Hij/zij geeft aan welke regel is overtreden en wat je kunt doen om het probleem te voorkomen.

Het is belangrijk dat maatregelen getroffen worden op een professionele wijze. Dat betekent weloverwogen en passend bij de overtreding. Om dit te bereiken moeten alle betrokkenen de tijd krijgen om de emoties tot rust te laten komen. De afspraak met de ouders vindt daarom in principe (indien mogelijk) op dezelfde dag waarop het onacceptabele gedrag heeft plaatsgevonden.

De leerkracht registreert het grensoverschrijdende gedrag en de gegeven kaart in ParnasSys.

Het moet voor iedereen helder zijn welke sanctie wordt opgelegd bij een kaart. Daartoe zijn bij elke kaart de maatregelen vastgelegd. Het is in principe niet de bedoeling dat er andere sancties worden toegevoegd.

Maatregelen:

Bij de witte kaart een dagdeel uit de klas

Bij de gele kaart een dag uit de klas

Bij de oranje kaart interne schorsing op maat

Bij een rode kaart externe schorsing op maat (niet in de school én niet op het schoolplein)

In veel gevallen bestaat er op de dag/op het moment waarop het onacceptabele gedrag heeft plaatsgevonden direct behoefte om de leerling uit de klas te halen. Wanneer hiertoe wordt besloten, wordt deze tijd van verwijdering afgetrokken van de sanctie.

De Witte kaart:

Dit is een officiële waarschuwing.

Acties:

De leerkracht overlegt het gebeuren met de directie of IB en bespreekt de motivatie van de kaart. Na instemming van de directie, IB, noteert de leerkracht het gebeuren in ParnasSys. Hier beschrijft de leerkracht een uitgebreide omschrijving van het grensoverschrijdende gedrag plus de gegeven kaart. Leerkracht maakt afspraak met de ouders voor een gesprek, liefst zo snel mogelijk.

Leerkracht noteert op het leerkrachtendeel van de witte kaart heel kort de kern van het grensoverschrijdend gedrag.

De leerling (vanaf groep 4) beschrijft op het leerlingendeel van de kaart een blaadje zijn/haar zienswijze over de situatie, welke regel is overtreden en wat er gedaan kan worden om dit te voorkomen.

Leerkracht + ouder(s) praten met elkaar over het incident.

Ouders, leerling (vanaf groep 4), leerkracht en MT zetten hun handtekening op de witte kaart. De witte kaart wordt gescand en in ParnasSys “gehangen”.

Maatregel: kind een dagdeel uit de klas.

De Gele kaart:

Dit is het vervolg na een witte kaart.

Acties:

De leerkracht overlegt het gebeuren met de directie of IB en bespreekt de motivatie van de kaart. Na instemming van de directie of IB noteert de leerkracht het gebeuren in ParnasSys. Hierin schrijft de leerkracht een uitgebreide omschrijving van het grensoverschrijdende gedrag plus de gegeven kaart. Leerkracht maakt afspraak met de ouders voor een gesprek, liefst zo snel mogelijk.

Leerkracht noteert op de gele kaart heel kort de kern van het grensoverschrijdend gedrag.

De leerling (vanaf groep 4) beschrijft op het leerlingendeel van de kaart een blaadje zijn/haar zienswijze over de situatie, welke regel is overtreden en wat er gedaan kan worden om dit te voorkomen.

Leerkracht + ouder(s) + leerling + directie/IB praten met elkaar over het incident.

Ouders, leerling (vanaf groep 4), leerkracht en directie/IB zetten hun handtekening op de gele kaart.

De gele kaart wordt gescand en in ParnasSys “gehangen”.

Maatregel: kind een dag uit de klas.

De Oranje kaart:

Dit is het vervolg na een gele kaart.

Acties:

De leerkracht overlegt het gebeuren met de directie of IB en bespreekt de motivatie van de kaart. Na instemming van de directie of IB noteert de leerkracht het gebeuren in ParnasSys. Hierin schrijft de leerkracht een uitgebreide omschrijving van het grensoverschrijdende gedrag plus de gegeven kaart. Leerkracht maakt afspraak met de ouders voor een gesprek, liefst zo snel mogelijk. Leerkracht noteert op de oranje kaart heel kort de kern van het grensoverschrijdend gedrag.

De leerling (vanaf groep 4) beschrijft op het leerlingendeel van de kaart een blaadje zijn/haar zienswijze over de situatie, welke regel is overtreden en wat er gedaan kan worden om dit te voorkomen.

Ouders, leerling (vanaf groep 4), leerkracht en directie zetten hun handtekening op de oranje kaart. De oranje kaart wordt gescand en in ParnasSys “gehangen”.

Maatregel: Interne schorsing op maat.

De Rode kaart:

Dit is het vervolg op de oranje kaart.

Acties:

De leerkracht overlegt het gebeuren met de directie en IB en bespreekt de motivatie van de kaart. Na instemming van de directie en IB noteert de leerkracht het gebeuren in ParnasSys. Hierin schrijft de leerkracht een uitgebreide omschrijving van het grensoverschrijdende gedrag plus de gegeven kaart. Leerkracht maakt afspraak met de ouders voor een gesprek, liefst zo snel mogelijk.

Leerkracht noteert op de rode kaart heel kort de kern van het grensoverschrijdend gedrag.

De leerling (vanaf groep 4) beschrijft op het leerlingendeel van de kaart een blaadje zijn/haar zienswijze over de situatie, welke regel is overtreden en wat er gedaan kan worden om dit te voorkomen.

Leerkracht + ouder(s) + leerling + directie praten met elkaar over het incident.

Ouders, leerling (vanaf groep 4), leerkracht en directie zetten hun handtekening op de rode kaart. De rode kaart wordt gescand en in ParnasSys “gehangen”.

Maatregel: externe schorsing op maat. De leerling mag bij een externe schorsing niet in de school komen en ook niet in/op het schoolplein.

Vervolg na eerste rode kaart:

Na de eerste rode kaart begint de kaartencyclus opnieuw, maar dan een verkorte versie.

Te beginnen bij de oranje kaart.

Geldigheid:

Gele, oranje en rode kaarten blijven gedurende het schooljaar staan.

Voorbeelden van redenen voor het uitdelen van een kaart:

Agressie verbaal (hele ernstige vorm)

Agressie fysiek (hele ernstige vorm)

Verbale agressie op social media

Continue verstoren van een les

Structureel ondermijnen van het gezag van personeel

Bewust uitproberen (structureel)

Stelen/vernielen

Bedreigen van leerkracht of leerling

Het overslaan van kaarten bij een zeer ernstig vergrijp:

Bij een zeer ernstige overtreding kan de witte kaart overgeslagen worden. Verder houden we vast aan de volgorde geel, oranje en rood.

**Elk nieuw schooljaar verdient een kind een nieuwe start.
Dat geldt ook voor het kaartenprotocol.**



Bijlage 9: Pestprotocol

Op de Werf is ons uitgangspunt dat iedereen op een respectvolle manier met elkaar omgaat. We willen een veilig pedagogisch klimaat en een prettige werksfeer bieden in de klas en op het schoolplein. Het is daarvoor noodzakelijk de kinderen duidelijke gedragsregels aan te bieden en deze te onderhouden. We nemen preventieve maatregelen om pesten te voorkomen. In geval van pesten treedt het pestprotocol in werking.

*Een **protocol** is een gedragsovereenkomst, in de vorm van een aantal uit te voeren stappen.*

Gesprek met betrokken leerlingen o.l.v. groepsleerkracht; met name met de pester(s) en slachtoffer(s). Het gesprek met de pester(s) heeft een waarschuwende functie. De afspraken over gewenste gedragsverbetering binnen gestelde termijn, worden schriftelijk vastgelegd (dossier). Ouders van beide partijen worden geïnformeerd. APC (Intern begeleider) wordt geïnformeerd door de groepsleerkracht. Indien nodig ontwerpt de APC een samenhangende aanpak (*inzetten: Herstelrecht; No-Blame*).

De naleving van de gemaakte afspraken worden gecontroleerd en bijgehouden door de groepsleerkracht binnen een termijn van 4 weken, pestincidenten worden vastgelegd (dossier). APC checkt de stand van zaken bij ouders van het gepeste kind en de groepsleerkracht.

Als het pestgedrag niet stopt, volgt een tweede gesprek met de pester(s) en hun ouders onder leiding van de schoolleiding. Pesters krijgen opnieuw 4 weken om hun gedrag aan te passen, tevens kan begeleiding van de gedragsspecialist ingezet worden om wel tot gedragsverandering te komen. Daarnaast worden er (pedagogische) strafmaatregelen genomen tegen de pesters. (dossier) De APC coördineert de samenhangende aanpak.

De naleving van de gemaakte afspraken wordt gecontroleerd en bijgehouden door de groepsleerkracht binnen de termijn van 4 weken, pestincidenten worden vastgelegd (dossier). APC checkt de stand van zaken bij groepsleerkracht en de ouders van het gepeste kind.

Als het pestgedrag na bovenstaande maatregelen niet stopt, wordt een interne schorsing aan de pesters opgelegd door de schoolleiding, tevens wordt verplichte begeleiding/hulpverlening ingezet worden om tot gedragsverandering te komen.

(dossier). De APC wordt geïnformeerd door de directie en coördineert een samenhangende aanpak.

Indien het pestgedrag aanhoudt na bovenstaande maatregelen, kan de school overgaan tot een definitieve verwijdering van de pesters, hierbij volgt de schoolleiding het "Protocol schorsing en verwijdering". (dossier) De APC wordt geïnformeerd door schoolleiding.

Toelichting pestprotocol en informatie

Omschrijving pestgedrag

Pesten heeft drie kenmerken:

Het is intentioneel

Vindt herhaaldelijk en over een langere periode plaats

Er is sprake van een machtsverschil tussen dader en slachtoffer.

We hanteren als definitie van het begrip pesten: Het systematisch uitoefenen van psychische en/of fysieke mishandeling van een of meer leerlingen door een klasgenoot of een groep van klasgenoten.

Pestgedrag kan op de volgende manieren tot uiting komen:

Verbaal

Vernederen

Schelden

Dreigen

Belachelijk maken, uitlachen bij lichaamskenmerken of bij een verkeerd antwoord in de klas.

Kinderen een bijnaam geven op grond van door de kinderen als negatief ervaren kenmerken.

Briefjes schrijven om een kind uit een groepje te isoleren of echt steun te zoeken om samen te kunnen spannen tegen een ander kind.

Digitaal pesten.

Via mobiele telefoon.

Fysiek

Trekken en duwen, spugen.

Schoppen en laten struikelen.

Krabben, bijten en haren trekken.

Intimidatie

Een kind achterna blijven lopen of een kind ergens opwachten.

Iemand in de val laten lopen, de doorgang versperren of klem zetten tussen de fietsen.

Dwingen om bezit van jou af te geven.

Een kind dwingen bepaalde handelingen te verrichten, bijvoorbeeld geld of snoep meenemen.

Isolatie

Steun zoeken bij andere kinderen opdat het kind bijvoorbeeld niet wordt uitgenodigd voor verjaardagsfeestjes.

Uitsluiten: het kind mag niet meedoen met spelletjes, niet meelopen naar huis.

E. Stelen of vernielen van bezittingen

Afpakken van schoolspullen, kleding of speelgoed.

Beschadigen en kapotmaken van spullen: boeken bekladden, schoppen tegen en gooien met een schooltas, banden van de fiets lek steken.

Regels die gelden in de school

Op de Werf hanteren we de spreuken als basis voor alle regels en afspraken.

Help jezelf	Hinder niemand
Help elkander	Doe alles zo goed mogelijk

Alle gedragsafspraken staan in de algemene leerlijn gedrag (bijlage 1 plan sociale veiligheid De Werf)

gedragsregels ter voorkoming van pestgedrag

1. We gaan respectvol met elkaar om.
2. We respecteren elkaars eigendommen.
3. We spelen samen
4. We gebruiken geen scheldwoorden
5. We doen elkaar geen pijn.
6. We gaan respectvol met elkaar om
7. Ruzie lossen we op. Zelf of met hulp van de leerkracht.
8. Als je ziet dat een kind gepest wordt, dan vertel je dat aan de leerkracht.

Preventieve maatregelen

Deze maatregelen worden nader beschreven in het plan Sociale Veiligheid De Werf.

Leefstijl

In alle groepen wordt minimaal één keer per week aandacht besteed aan de sociaal emotionele ontwikkeling. Hiervoor gebruiken de methode Leefstijl. De les mag vervangen worden door een eigen les van de leerkracht. De leerkracht kan op die manier inspringen op situaties die op dat moment spelen.

Klassenafspraken

Aan het begin van elk schooljaar worden met de kinderen klassenafspraken gemaakt. Deze worden zichtbaar in de klas gehangen. De leerkracht refereert waar nodig naar deze afspraken.

Rots en water training

De kinderen van de Werf krijgen indien nodig de Rots en Water training.

Gouden en zilveren weken

In de weken na de zomervakantie en na de kerstvakantie wordt elke dag aandacht besteed aan positieve groepsvorming.

Overige activiteiten

In de schoolkalender zijn de volgende activiteiten opgenomen:

Week tegen pesten
Week van respect
Paarse vrijdag
Safer internetday
Complimentendag
Dag tegen pesten
De leerkrachten worden voorzien van les ideeën.

Monitoring Zien!

Om de sociaal- emotionele ontwikkeling van onze leerlingen te volgen vullen de leerkrachten twee maal per jaar ZIEN!. Zodra beschikbaar zal worden overgegaan naar Kindbegrip.

Sociogram

Wordt twee keer per jaar afgenomen.

Aanpak van ruzies en pestgedrag

Wanneer leerlingen ruzie met elkaar hebben en/of elkaar pesten volgen we de volgende stappen:

STAP 1: Er eerst zelf (samen) proberen de ruzie op te lossen. Eventueel kan de ruzie-oploskaart worden gebruikt.

STAP 2: Op het moment dat één van de leerlingen er niet uitkomt, legt deze het probleem voor aan de leerkracht/pleindienst.

STAP 3: De leerkracht brengt de partijen bij elkaar voor een gesprek en probeert samen met hen de ruzie of pesterijen op te lossen en afspraken te maken.

Bij herhaling van pesterijen/ruzies tussen dezelfde leerlingen volgen eventuele sancties.

STAP 4: Bij herhaaldelijke pestgedrag neemt de leerkracht duidelijk stelling en houdt een uitgebreid gesprek met de leerling die pest. Het pestprotocol treedt in werking.

De APC en de gedragsspecialist zijn bij de kinderen, collega's en ouders bekend. Zij zijn aanspreekpunt aangaande pestgedrag en verantwoordelijk voor de inzet van het pestprotocol en hangen zichtbaar in de school.

Naam: vacant

5-sporen aanpak

Op de Werf pakken wij pestgedrag aan met het 5 sporenbeleid.

Hulp voor de gepeste

Correctie en hulp voor de pester (en meelopers)

Aandacht voor de sfeer in groep waar gepest wordt. Aandacht voor het mobiliseren van de middengroep tussen pester en gepeste (No-Blame)

De ouders van de gepeste, de pesters en de meelopers bereken bij de aanpak. Ondersteuning voor personeel om adequaat pesten aan te pakken.

Cyberpesten

Cyberpesten is niet altijd zichtbaar in de klas maar de gevolgen ervan wel. Het kan ook voorkomen dat er gepest wordt op het internet, via bijvoorbeeld Twitter, MSN, What's App of via Facebook. Deze specifieke vorm van pesten heet cyberpesten. Cyberpesten vindt niet op school plaats, maar thuis, waar de verantwoordelijkheid bij de ouder ligt. Dit neemt niet weg dat wij als school dit cyberpesten zeer ernstig nemen, omdat de gevolgen doorgaan in de klas.

Preventie

In de bovenbouwgroepen wordt aandacht besteed aan veilig internet gebruik. Bij signalen van cyberpesten kunnen Instagram en/of WhatsHappy worden ingezet.

Bewijsmateriaal

Het is belangrijk dat ouders bewijsmateriaal verzamelen. Eventueel kan het 5 sporenbeleid worden ingezet.

Twee vuistregels om mee te geven aan kinderen

1. Alle informatie die je in het gewone leven voor jezelf houdt, vertel je ook niet op het internet.
2. Alles wat je niet in het echte leven rechtuit tegen iemand durft te zeggen, tik je ook niet in op MSN, Twitter, Facebook.....

Graag benadrukken we dat onze school geen geweld, asociaal gedrag of pesterijen toelaat.

No-Blame

Dit is een oplossingsgerichte methode om pestsituaties op te lossen. Het begint met het signaleren van een pestprobleem in de klas, door eigen observatie, melding kind/ouder, melding andere kinderen.

Vervolgens vindt er een gesprek plaats met het gepeste kind. Tijdens de hele procedure is het belangrijk positief en betrokken te zijn: niemand krijgt de schuld. Na het gesprek met het gepeste kind wordt er een steungroep geformeerd (in overleg met het gepeste kind) van 6 tot 8 kinderen met daarin in ieder geval de aanvoerder, een meeloper en kinderen die niets met de pestsituatie te maken hebben en tot een oplossing kunnen komen.

1 a 2 weken na het gesprek met de steungroep vindt er een nabespreking met het gepeste kind plaats en met de leden van de steungroep, maar dan met ieder apart. Als de situatie verbeterd is, bedank je de leden van de steungroep. Is deze nog niet voldoende verbeterd dan bespreek je met elk van de leden van de steungroep wat ze nog meer/beter kunnen doen en ga je nog even door. In dat geval vindt er weer 1 of 2 weken later een gesprek met iedereen apart plaats (bijlage 7 plan Sociale Veiligheid De Werf).

Informatie voor de leerkracht + afspraken

De gevolgen van pesten:

Voor de pester:

Is uiteindelijk alleen, hij/zij lijkt vrienden te hebben maar heeft ze niet.

Ontwikkelt verkeerde sociale vaardigheden en kan daardoor moeilijkheden krijgen in het omgaan met andere mensen, met name op latere leeftijd.

Een verhoogde kans om later in het criminele circuit terecht te komen.

Voor de gepeste:

Angst om naar school te gaan

Is onzeker

Voelt zich eenzaam

Ontwikkelt verkeerde sociale vaardigheden (durft geen mening meer te hebben)

Krijgt als gevolg van het pesten een negatief zelfbeeld (denkt niets goed meer over zichzelf)

Is vaak ziek, krijgt als gevolg van het pesten lichamelijk en geestelijke klachten, resultaten op school kunnen achteruit gaan.

Depressie

Wat kan je doen als er een kind in je klas gepest wordt?

Neem serieus wat het kind zegt! Geef je kind steun en begrip, kinderen vinden het moeilijk om te vertellen dat ze gepest worden

Vraag door, luister: waar is het gebeurd, wat deed jij toen, wat zou je willen doen, hoe voelde je je, wat deden anderen?

Onderzoek samen wat je kind zelf kan doen om uit de situatie te komen. Leer het kind dat het altijd aan moet geven als hij/zij iets niet wilt , als daar niet naar geluisterd wordt dat hij/zij dan altijd hulp mag zoeken.

Gesprek pester/gepeste:

Start het gesprek dat ze allebei iets aardigs tegen elkaar zeggen

Zeg tegen de pester dat hij gepest heeft en dat dit absoluut niet kan en dat er na schooltijd een gesprek komt.

Maak een afspraak met de pester samen met het maatje van de leerkracht, maak duidelijk dat wat hij/zij gedaan heeft niet kan en dat hij moet herstellen wat hij/zij gedaan heeft. Verzin iets om het goed te maken.

Breng de ouders van de gepeste op de hoogte.

Zeg tegen de klas dat er gepest was, dat dit absoluut niet kan omdat we dit niet willen in de klas en vertel wat de pester gaat doen om de fout te herstellen.

Als het herstelt is (opdracht gedaan), compliment hiervoor en afspreken dat het niet meer gebeurd. 2 Weken lang iedere dag op vast tijdstip navraag doen.

Duidelijke regels over pesten in de klas.

Wat zijn de afspraken over pesten:

Als je gepest wordt, of iemand denkt dat hij plaagt maar jij vindt het NIET leuk dan zeg je dat tegen degene die dat doet.

Helpt dit niet, gaat diegene door, dan meld je het bij de leerkracht

De leerkracht zal met jou en 'de pester' in gesprek gaan en afspraken maken. Als de pester doorgaat, dan wordt er met de ouders van de pester contact opgenomen.

De pester moet het goedmaken en samen met de leerkracht en ouder bedenkt hij/zij een plan hoe hij/zij dit kan doen. Dit wordt ook met de klas besproken. Er wordt ook met de ouders van de gepeste contact opgenomen, vertel wat er gebeurd is en hoe de pester dit goed gaat maken en dat er iedere dag 2 weken navraag wordt gedaan op een vast tijdstip.

Als je ziet dat er gepest wordt dan doe je iets; je zegt er iets van en als je dat moeilijk vindt dat vertel je het aan de leerkracht. Dat kan ook op een moment dat niemand het ziet.

Samen zijn we verantwoordelijk voor een goede sfeer in de groep.

Iedere leerkracht heeft een maatje dat meedoet bij de beslissing, zodat de verantwoordelijkheid voor de sanctie (herstellen) door meerdere personen gedragen wordt: de leerkracht, zijn maatje, de ouders en de gepeste.

Informatie over pesten aan de kinderen in de klas + afspraken

Plagen mag wel, pesten niet. Maar wanneer is het nog plagen en wanneer wordt het pesten?

Wat is plagen?

Bij plagen kun je elkaar aan. De ene keer word je geplaagd en een andere keer plaag jij. Het is niet kwaad bedoeld, maar meer als geintje. Je kunt er zelf om lachen.

Wat is pesten?

Bij pesten ben je niet gelijk aan elkaar. De pester heeft een grotere mond, is sterker en anderen kijken tegen hem of haar op. Hij of zij moet dezelfde hebben. De pester wil iemand expres kwetsen of pijn doen.

Vormen van pesten:

Dit is een rijtje met voorbeelden van pesten

Genegeerd worden

Niemand wil naast je zitten

Er wordt niet naar je geluisterd

Ze maken je belachelijk

Je krijgt duwen en porren

Ze maken grapjes over je

Je wordt uitgescholden

Je wordt uitgelachen

Ze maken je spullen kapot

Ze pakken je spullen af

Ze roddelen over je

Je wordt opgewacht of achtervolgd

Je wordt geslagen of geschopt

De gevolgen van pesten:

Voor de pester:

Is uiteindelijk alleen, hij/zij lijkt vrienden te hebben maar heeft ze niet.

Ontwikkelt verkeerde sociale vaardigheden en kan daardoor moeilijkheden krijgen in het omgaan met andere mensen, met name op latere leeftijd.

Een verhoogde kans om later in het criminele circuit terecht te komen.

Voor de gepeste:

Angst om naar school te gaan

Is onzeker

Voelt zich eenzaam

Ontwikkelt verkeerde sociale vaardigheden (durft geen mening meer te hebben)

Krijgt als gevolg van het pesten een negatief zelfbeeld (denkt niets goed meer over zichzelf)

Is vaak ziek, krijgt als gevolg van het pesten lichamelijk en geestelijke klachten, resultaten op school kunnen achteruit gaan

Depressie

Wij willen op school dat iedereen zich prettig voelt. Je hoeft niet iedereen even aardig te vinden, maar er zijn fatsoensregels waar we ons allemaal aan moeten houden:

Als iemand je iets vraagt, dan geef je antwoord

Als je iets niet wilt dat zeg je dat op een rustige manier en je zegt ook waarom je het niet wilt

Als je ergens last van hebt dan zeg je dat op een rustige manier en ook waarom je er last van hebt.

Gevolgen voor de klasgenoten:

Negatieve sfeer in de klas of het agressieve gedrag van de pester kan de leerprestaties van de hele klas beïnvloeden

Klasgenoten ontwikkelen schuldgevoelens. Ze vinden dat ze iets tegen pesten zouden moeten doen, maar durven dit soms niet uit angst zelf te worden gepest.

Rollen bij pesten

De Pester: is onzeker en wil graag aardig en stoer gevonden worden. Denkt door te pesten dat iedereen hem/haar aardig vindt.

De Gepeste: Voelt zich vaak verdrietig en eenzaam. Durft vaak niets terug te doen of het te vertellen, is bang om nog meer gepest te worden.

De Meepester: Doet mee met pesten, denkt dat hij/zij er dan bij hoort. Is bang om zelf gepest te worden.

De Helper: Neemt het op voor de gepeste. Vindt het niet goed dat er gepest wordt en is niet bang voor de pester. Helpt graag en is daarom ook vaak populair.

De Stiekemer: Vindt het goed dat er gepest wordt, maar bemoeit zich er niet mee. Is bang om zelf gepest te worden. Roept anderen erbij om het pesten te steunen of om te pesten.

De Buitenstaander: Denkt dat er in de klas niet gepest wordt en het kan hem/haar ook niet schelen, zolang hij/zij er zelf maar geen last van heeft.

De Stille: Bemoeit zich er niet mee. Vindt het pesten wel gemeen, maar durft niets te doen of te zeggen, is zelf bang gepest te worden.

Wat zijn de afspraken over pesten:

Als je gepest wordt, of iemand denkt dat hij plaagt maar jij vindt het NIET leuk dan zeg je dat tegen degene die dat doet.

Helpt dit niet, gaat diegene door, dan meld je het bij de leerkracht.

De leerkracht zal met jou en 'de pester' in gesprek gaan en afspraken maken.

Als de pester doorgaat, dan wordt er met de ouders van de pester contact opgenomen, de pester moet het goedmaken en samen met de leerkracht, pester en ouder bedenken een plan hoe hij/zij dit kan doen. Dit wordt ook met de klas besproken.

Er wordt ook met de ouders van de gepeste contact opgenomen.

Als je ziet dat er gepest wordt dan doe je iets; je zegt er iets van en als je dat moeilijk vindt dat vertel je het aan de leerkracht. Dat kan ook op een moment dat niemand het ziet.

Samen zijn we verantwoordelijk voor een goede sfeer in de groep.

Reageren op pesten:

Ga niet huilen, terugschelden of je verdedigen

Zeg er 1 keer rustig iets van, maar wel op een stevige toon dat ze merken dat er met jou niet te spotten valt

Als het niet stopt: zeg rustig wat je daarvan vindt en loop stevig weg! Haal eventueel hulp

Probeer dingen te veranderen die gegarandeerd pesterijen opleveren. (bijv. als je smakt, snotneuzen, zweetgeur, neuspeuteren, klikken, liegen, telkens voor een ander antwoorden, ongevraagd je mening geven)

Als dit allemaal niet helpt, en het pesten stopt niet praat er dan over met de leerkracht en je ouders

Informatie over pesten voor ouders + afspraken

Plagen mag wel, pesten niet. Maar wanneer is het nog plagen en wanneer wordt het pesten?

Wat is plagen?

Bij plagen kun je elkaar aan. De ene keer word je geplaagd en een andere keer plaag jij. Het is niet kwaad bedoeld, maar meer als geintje. Je kunt er zelf om lachen.

Wat is pesten?

Bij pesten ben je niet gelijk aan elkaar. De pester heeft een grotere mond, is sterker en anderen kijken tegen hem of haar op. Hij of zij moet dezelfde hebben. De pester wil iemand expres kwetsen of pijn doen.

Vormen van pesten:

Dit is een rijtje met voorbeelden van pesten

Genegeerd worden

Niemand wil naast je zitten

Er wordt niet naar je geluisterd

Ze maken je belachelijk

Je krijgt duwen en porren

Ze maken grapjes over je

Je wordt uitgescholden

Je wordt uitgelachen

Ze maken je spullen kapot

Ze pakken je spullen af

Ze roddelen over je

Je wordt opgewacht of achtervolgd

Je wordt geslagen of geschopt

De gevolgen van pesten:

Voor de pester:

Is uiteindelijk alleen, hij/zij lijkt vrienden te hebben maar heeft ze niet.

Ontwikkelt verkeerde sociale vaardigheden en kan daardoor moeilijkheden krijgen in het omgaan met andere mensen, met name op latere leeftijd.

Een verhoogde kans om later in het criminele circuit terecht te komen.

Voor de gepeste:

Angst om naar school te gaan

Is onzeker

Voelt zich eenzaam

Ontwikkelt verkeerde sociale vaardigheden (durft geen mening meer te hebben)

Krijgt als gevolg van het pesten een negatief zelfbeeld (denkt niets goed meer over zichzelf)

Is vaak ziek, krijgt als gevolg van het pesten lichamelijk en geestelijke klachten, resultaten op school kunnen achteruit gaan

Depressie

Wat kan je doen als je kind gepest wordt?

Neem serieus wat je kind zegt! Geef je kind steun en begrip, kinderen vinden het moeilijk om te vertellen dat ze gepest worden

Probeer je mening voor jezelf te houden

Voorkom uitspraken als: Het zijn ook rotmeiden of Je moet beter voor jezelf opkomen

Vraag door, luister: waar is het gebeurd, wat deed jij toen, wat zou je willen doen, hoe voelde je je, wat deden anderen?

Onderzoek samen wat je kind zelf kan doen om uit de situatie te komen. Steun hem of haar hierin

Geef vertrouwen, onderneem alleen in overleg met je kind actie

De ouders van de pester opzoeken is een mogelijkheid, in de praktijk blijkt dit niet altijd zo effectief. Meestal kiezen ouders de kant van hun kind.

Praat met de leerkracht en vraag wat op school gedaan kan worden. Geef de school niet de schuld maar ga samen op zoek naar een oplossing voor het pestprobleem.

Wat als je vindt dat er onvoldoende gehoor voor het probleem is? Neem dan weer contact op met de leerkracht (ga niet afwachten) of met de pestcoördinator. Als je nog steeds niet tevreden bent kan je ook contact opnemen met de directeur.

.

Wat als je kind pest?

Als ouder komt het vaak niet in je op dat jouw kind een pester kan zijn. Hoe reageer je als blijkt dat dat wel zo is? De leerkracht belt op en vertelt dat er een klacht binnen is gekomen . Jouw kind is een pester?

Verbergen van pestgedrag

Pesters zijn goed in het verbergen van hun pestgedrag. Kinderen spreken er nauwelijks met hun ouders over (op de basisschool slechts een kwart, op het voortgezet onderwijs slechts een zevende). Misschien geloof je het niet of kun je het je niet voorstellen dat jouw kind pest.

Als je kind pest: Hoe kun je reageren?

Je hebt ontdekt dat jouw kind pest of mee pest. Schrik, ongeloof en ontkenning zijn heel begrijpelijke reacties als ouder. Als je bekomen bent van de schrik wat kun je dan doen?

Ontken niet meteen wat je kind doet. Zo is mijn kind niet! Kinderen laten heel verschillend gedrag zien in verschillende situaties. Pesters gedragen zich thuis anders dan op school.

Ga het gepeste kind niet beschuldigen: Ze gedraagt zich ook raar of anderen doen het ook of ze vraagt erom of je leerkracht moet jou altijd hebben terwijl andere kinderen het ook doen.

Praat met je kind over wat er gebeurt. Je kind zal zijn gedrag waarschijnlijk goed praten: Het was maar een geintje, Zij vraagt er ook om met die stomme kleren, Hij heeft mijn spullen ook kapotgemaakt.

Je kunt aangeven dat hoe een ander kind zich ook gedraagt of eruit ziet, dit is nooit een reden om gepest te worden.

Praat met je kind over de gevolgen: een gepest kind heeft verdriet en pijn van het pesten. Gepeste kinderen worden bang en ontwikkelen faalangst. Soms hebben gepeste kinderen de rest van hun leven last van de gevolgen van het pesten.

Maak je kind gevoelig voor wat het anderen aandoet. Pesters hebben vaak geen idee wat zij anderen aandoen.

Laat je kind merken dat je het pesten serieus neemt en dat je vindt dat pesten niet mag.

Neem contact op met de school, zeker als je merkt dat het pesten doorgaat.

Bespreek met je kind dat je dit gaat doen omdat je wilt dat het goed gemaakt wordt.

Een aantal andere algemene tips:

Leer je kinderen zich in te leven in anderen en rekening te houden met anderen. Vertel hoe belangrijk je het vindt dat kinderen met elkaar samenwerken en dat alle kinderen zich veilig moeten kunnen voelen!

Als je hoort of ziet dat er kinderen worden gepest op school, ook al hebben je eigen kinderen er niet mee te maken, zoek dan contact met de school. Voor de school is het moeilijk om pesten te signaleren. De leerkrachten hebben de hulp van de ouders hierbij nodig.

Bijlage 10: registratieformulieren pesten

Jaarregistratieformulier APC

Schooljaar -	Totaal aantal klachten	
Soorten pesten live	Aantal klachten	
	jongen	meisje
Buitensluiten		
Beledigen		
Belachelijk maken		
Roddelen		
Discrimineren (huidskleur, herkomst)		
HLTB...		
Schelden		
(be)dreigen		
Schoppen/slaan		
Spullen vernielen		
anders		
Totaal		

Soorten pesten digitaal/cyber	Aantal klachten	
	Jongen	Meisje
Buitensluiten		
Beledigen		
Belachelijk maken		
Roddelen		
Discrimineren (huidskleur, herkomst)		
HLTB...		
(be)dreigen		
Foto's rondsturen		
Filmpjes rondsturen		
Cyberchantage		
Account hacken		
Spullen vernielen		
Anders		
Totaal		

Gepesten naar sexe

	Jongen	meisje
leerling		

Pesters naar sexe

	Jongen	meisje
leerling		

Wijze van afhandeling

Wijzen	
Steunend gesprek met gepeste	
Corrigerend gesprek met pester	
Straf voor pester	
Gesprek onder leiding van mentor om er samen uit te komen	
Leerlingbemiddeling ingezet	
Herstelrecht	
Buddy voor de gepeste ingesteld	
Weerbaarheidscursus gepeste	
Sociale vaardigheidscursus pesters	
Groepsactiviteiten o.l.v. mentor	
Anti-pestprogramma in de klas	
Wijziging groeps/klassensamenstelling	
Overplaatsing pesters	
Schorsing pesters	
Verwijdering pesters	
Verwijzing gepeste naar begeleidingsexperts	
Verwijzing pesters naar externe experts	
Bemiddeling school-ouders	
Hoor en wederhoor door schoolleiding met sancties	
Klacht bij bevoegd gezag	
Mediation tussen school en ouders	
Klacht bij klachtencommissie	
Aangifte	
Anders	
Totaal	

Vijf stappenplan Anti-pestprotocol	Aantal
Gevolgd	
Niet gevolgd	
Totaal	

Ondersteuning ouders door APC	Aantal
Ondersteuning	
Geen ondersteuning	
Totaal	

Ondersteuning ouders door de vertrouwenspersoon bij klachtenprocedure	Aantal
Ondersteuning	
Geen ondersteuning	
totaal	

Registratieformulier

Gegevens gepeste leerling

Naam	
Voornamen	
Adres	
Postcode/woonplaats	
Telefoon	
e-mail adres	
Geboortedatum/-plaats/-land	
Sexe	
Groep	
Naam groepsleerkracht	
Klacht ingebracht door ...	

Gegevens pester(s)/meelopers

Naam	
Groep	

Naam	
Groep	

Naam	
Groep	

Precieze omschrijving pestgedrag

(wat, hoe, waar, wanneer, hoe lang al)

--

Omschrijving gevolgen van pesten voor gepeste leerling

--

Gemaakte afspraken met ouder (van gepeste leerling)

Wat wilt u dat er gebeurt op school?

Wat verwacht u van de leerkracht/directie?

Wat moeten de pesters/meelopers doen/laten?

Wat kunnen de klasgenoten doen?

Wat kan uw kind zelf doen?

Wat doet u als ouder?

Andere wensen van de ouder van de gepeste leerling

☐ begeleiding gepest kind door intern
begeleider/gedragsspecialist/schoolmaatschappelijk werk

☐ begeleiding pester/meeloper naar externe begeleidingsexperts via zorgteam

☐ bemiddeling door school tussen ouders gepeste leerling en ouders pesters

☐ hoor en wederhoor door schoolleiding met sancties naar de
pesters/meelopers*

☐ klacht indienen bij bestuur, omdat de school onvoldoende doet tegen pesten*

☐ formele mediation tussen school-ouders, omdat de school onvoldoende doet
tegen pesten*

☐ klacht indienen bij klachtencommissie, omdat de school onvoldoende doet
tegen pesten*

☐ aangifte doen van strafbaar pestgedrag bij pesters/meelopers ouder dan 12
jaar*

*= begeleiding door de vertrouwenspersoon hierbij ja/nee

☐ anders

--

Voor akkoord

Plaats, datum:

Handtekening ouders gepeste leerling

Handtekening anti-pestcoördinator

Checken ondernomen acties

Datum	Actie/wat + hoe	Actor/wie	Resultaat	Gecheckt door APC (hoe, wanneer)

Bijlage 11 Sociale kalender

Augustus/september

- Gouden weken: eerste 6 weken van het schooljaar
- Week tegen pesten: derde week van september

September/Oktober

- afname Zien! Leer-en leefklimaat/sociale vraagstukken en veiligheidsbeleving
- afname sociogram

November

- Week van respect: tweede week

December

- Paarse vrijdag: tweede vrijdag

Januari

- Zilveren weken: eerste twee weken
- 2e sociogram (tijdens Cito)

Februari

Safer internet Day: plannen

Maart

- Complimenten dag: plannen

April

- Dag tegen pesten: 19 april
- afname Zien! Leer-en leefklimaat/sociale vraagstukken en veiligheidsbeleving

Zien!

- In Zien! worden door de kinderen 3 vragenlijsten ingevuld:
 - leer-en leefklimaat (32 stellingen)
 - sociale vaardigheden (22 stellingen)
 - veiligheidsbeleving (8 stellingen)
- De handleiding staat op de server (L schijf → sociale vaardigheden) of is te vinden op de site <https://www.driestar-educatief.nl/medialibrary/Driestar/Advies-en-begeleiding/Documenten/Handleiding-ZIEN-Leerling-5-8-juli-2018.pdf>
- De resultaten zijn terug te vinden in ParnasSys, worden geanalyseerd. Wanneer nodig wordt er actie ondernomen.
- In ParnasSys wordt genoteerd welke actie wordt ondernomen

Sociogram

- Wordt 2x per jaar afgenomen
- Wordt ingevuld in ParnasSys.
- Kinderen geven antwoord op de vragen: met wie speel je wel/niet graag? Met wie werk je wel/niet graag.
- Document met deze vragen in drive
- Na de verwerking van de gegevens wordt duidelijk welke kinderen populair zijn, maar ook of er kinderen buiten de groep vallen.
- Wanneer kinderen buiten de groep vallen, wordt onderzocht waar dit aan ligt en wordt zo nodig actie ondernomen.
- De uitkomst van het sociogram en de te nemen (of al genomen) maatregelen worden kort beschreven in ParnasSys (als groepsnotitie)
- Eventueel kan de pesttest worden afgenomen. Wanneer kinderen buiten de groep vallen, kan dit wijzen op een pestprobleem.

De pesttest

- Document in map 'sociale vaardigheden' in drive.
- Afname alleen als uit sociogram of Zien! duidelijk wordt dat dit noodzakelijk is:
- Eerst zelf analyseren en plan maken. Alleen als je je echt zorgen maakt over een of meerdere leerlingen meldt je dit bij Nathalie of Sonja.
- Formulieren worden als één bestand in de groepsmap van ParnasSys gehangen. Daar noteer je kort wat je analyse is.
- Wanneer kinderen hebben aangegeven regelmatig te worden gepest (1x per week/1x per dag) doe je de test na een paar weken opnieuw. Ook hiervan sla je de formulieren op in ParnasSys. Afhankelijk van de uitkomst volgt eventueel actie.